Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа “Інститут модернізації змісту освіти”
Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи НАПН України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Педагогічний факультет
Громадська організація “Українська асоціація педагогів
і психологів початкової, дошкільної і позашкільної освіти”

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

ACTUAL PROBLEMS OF THE PSYCHOLOGY OF PERSONALITY DEVELOPMENT

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції

12–15 травня 2023 року

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2023

УДК 159.923:005.745
А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 7 від 31.05.2023 р.)

За загальною редакцією професора Тараса ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Т. С. Яценко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Н. В. Дем'яненко – доктор педагогічних наук, професор;
Р. А. Калениченко – кандидат психологічних наук, доцент;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
О. Д. Сафін – доктор психологічних наук, професор;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

А 43 **Актуальні проблеми психології розвитку особистості :** матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-15 травня 2023 року). – Київ : Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. – 133 с. [**Електронне видання**]

ISBN 978-966-931-282-2

У матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми психології розвитку особистості" презентовано: вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку особистості в онтогенезі, зокрема, забезпечення її успіху у соціумі, в контексті європейського вибору України; психолого-педагогічні та методичні проблеми забезпечення психічного здоров'я дитини у закладах освіти в умовах війни; психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки вчителя та психолога в умовах дистанційної освіти; психологічні засоби надання допомоги особистості, яка зазнала психічних розладів у наслідок травматичних подій.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923:005.745
https://doi.org/10.31392/UDU-MKPF-p2023

ISBN 978-966-931-282-2

© Автори матеріалів, 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

Отже, важливим завданнями для вчителів щодо запобігання та протидії булінгу в навчальному закладі є: створення в навчальному закладі безпечного освітнього середовища, що включає психологічну та фізичну безпеку учасників навчально-виховного процесу; визначення стану, причин та передумов поширення булінгу (домагань) у навчальному закладі; підвищення рівня обізнаності учасників навчально-виховного процесу про булінг (домагання); формування в учасників навчально-виховного процесу нетерпимості до насильницьких моделей поведінки, усвідомлення булінгу (домагань) як порушення прав людини; заохочення всіх учасників навчально-виховного процесу до активної пропаганди запобігання булінгу.

Список використаних джерел:

1. Боковець О. І., Емоційний інтелект як ресурс психічного здоров'я. *Психологія особистості*. Випуск 37. 2022. С. 68-75.
2. Дерев'янко С. П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. 2008. № 1. 96–104 с.
3. Максьом К. В. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. С. 348-355.
4. Моргун В. Р. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 2010. № 6 (97). 2–14 с.
5. Фролова Г. С. Наукові підходи до визначення феномену "емоційний інтелект". *Теорія і практика сучасної психології*. Вип. № 1. 2018. С. 107-111.
6. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Models of Emotional Intelligence Sternberg R. Handbook of Intelligence. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 2000. 396 – 420 P.

УДК 37.091.2:613/614]:159.923

Митник О. Я.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У зв'язку з військовим нападом росії на Україну більшість громадян України перебуває у стані стресу, депресії. Особливо страждають діти, які відчувають брак любові, захищеності з боку значущих дорослих: батьків, вчителів. Відбувається руйнація психічного здоров'я і, як наслідок, дитина не хоче спілкуватися з іншими, замикається в собі, стає соціально ізольованою або проявляє руйнівну агресію, поведінка стає асоціальною. Ми підтримуємо погляд О. Косарєвої [1], яка наголошувала, що агресивна поведінка є наслідком певних умов соціального середовища і її можна упередити та взяти під контроль. Теоретичний аналіз наукових досліджень І. Беха, О. Кононко, Т. Поніманської дає підстави стверджувати, що тільки значущі дорослі (батьки і вчителі) грають вирішальну роль у профілактиці руйнівної сили агресивної поведінки і тільки узгодженість їхніх дій має бути підґрунтям у спрямуванні її у прогресивну площину, що

допоможе дитині досягти успіху у соціумі. Ми вважаємо особливо актуальною у сьогоденні думку С. Максименка, що особистість має бути оточена любов'ю. Саме любов і підтримка, перш за все, рідних, значущих в житті людей матеріалізується як енергетична сила Всесвіту і є сутністю психогенетичного потенціалу особистості [2]. Саме любов дорослих є підґрунтям життєстійкості особистості дитини, виховання прагнення до певних прогресивних дій, а значить до досягнення успіху у соціумі.

Забезпечити успіх дитини у соціумі, відчуття самоцінності дитини, як активного носія суб'єктивного досвіду, може кожний вчитель шляхом побудови здоров'язбережувального середовища – простору, в якому домінують у часі поважливі, емоційно насичені, зорієнтовані на співпрацю стосунки між всіма суб'єктами освітнього процесу. Кожна дитина має відчувати "Я-включеність" в освітній процес, відчувати, що для вчителя її думка цінна. Вчитель має лише дякувати кожній дитині за її думку, створюючи палітру роздумів, розгортання проблемно-пошукового діалогу. В результаті таких діалогів кожна дитина має усвідомити ступінь істинності і правильності своєї думки. Такі діалоги є підґрунтям формувального оцінювання учнів. Саме такі взаємостосунки між учителем та учнями сприяють зменшенню внутрішньої напруги й тривожності останніх. А це, перш за все, запобігає захворюванням, і, врешті-решт, освітній процес стає оздоровчим процесом.

Саме у такому середовищі, де відсутній страх перед помилкою, у кожної дитини виникає бажання думати і працювати у команді. Уміння думати, висловлювати свою думку чітко, логічно та доказово; конструктивно взаємодіяти з іншими – основні характеристики успішної особистості. Така особистість прагне до саморозвитку та самовдосконалення, вміє долати труднощі, володіє емоційною стійкістю, стійка до стресу [3].

На формування соціально успішної особистості молодшого школяра спрямоване експериментальне дослідження всеукраїнського рівня: "Психолого-педагогічний супровід формування соціально успішної особистості учня початкової школи". Програма формування соціально успішної особистості учня початкової школи включає три напрями роботи: робота з учителями та практичними психологами закладів загальної середньої освіти, з учнями та їх батьками.

Робота з вчителями початкових класів була спрямована на ознайомлення з техніками побудови розвивального освітнього середовища, розвивальною місією інтерактивних методів навчання та усвідомлення взаємозв'язків між методом, формою роботи з учнями і відповідним завданням; правилами організації командної роботи в дитячому колективі; техніками створення завдань розвивального характеру, а саме: завдань з логічним навантаженням, завдань, пов'язаних із змістом курсу "Логіка", завдань комбінованого характеру. Здійснювалася також робота з практичними психологами закладами освіти. Її проводили наукові співробітники Українського НМЦ практичної психології та соціальної роботи НАПН України. Було презентовано психолого-педагогічні умови розвитку спрямованості учня початкової школи на успіх у діяльності; прийоми організації безпечного освітнього середовища"; техніки керування власним психічним станом як засіб досягнення успіху у взаємодії з іншими; система завдань, спрямованих на розвиток соціального та емоційного інтелекту. Також особливу увагу було приділено організації конструктивної взаємодії між практичним психологом та вчителем початкових класів як підґрунтю профілактики і подолання конфліктів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Названі напрями роботи з вчителями початкової школи та практичними психологами закладів освіти було реалізовано у межах курсів підвищення кваліфікації на базі Педагогічного факультету УДУ імені

Михайла Драгоманова. Заняття проводили як викладачі кафедр педагогіки та методики початкового навчання, практичної психології, так і співробітники Українського НМЦ практичної психології та соціальної роботи НАПН України. Підсумком роботи з вчителем є спецвипуск журналу "Початкова освіта" за темою "Розвиток соціально успішної особистості" (№ 9–10, травень 2021 р.). У межах 80-ти сторінок журналу містяться розробки вчителів експериментальних закладів щодо здійснення проблемно-пошукових діалогів, організації командної роботи з учнями на уроках з дисциплін гуманітарного та природничо-математичного циклів, а також організації позакласної роботи з учнями та батьками.

Робота з батьками була спрямована на розвиток умінь щодо побудови психологічно комфортного родинного середовища, в якому домінують у часі зорієнтовані на співпрацю взаємини між дорослим і дитиною. В експериментальних закладах було реалізовано такі форми роботи з батьками: батьківські зустрічі, ринг, тренінги, дискусії, сімейна рада. Основною метою проведення таких форм роботи є, перш за все, ознайомлення з анатомо-фізіологічними, віковими особливостями дітей, розв'язування певних морально-етичних задач, які є типовими у повсякденному житті. Названі форми роботи з батьками, спрямовані на залучення їх до активної участі у життєдіяльності класу, школи.

Робота з учнями спрямована на розвиток понятєвого та дивергентного мислення, емоційного та соціального інтелекту, інтелектуальних і творчих умінь, інтелектуалізованого мовлення, комунікативних умінь. З метою забезпечення зазначеного розвитку в освітній процес впроваджено курси: "Логічний калейдоскоп" у першому класі, "Логіка" у 2-4-х класах, система завдань, пов'язаних із змістом курсу "Логіка", яка впроваджується на уроках математики, української та англійської мов, літературного читання, природознавства у 2-4-х класах в експериментальних закладах.

Описана вище робота сприяє забезпеченню благополуччя дитини, розвитку життєстійкості, яка охоплює такі риси, як: витривалість, оптимізм, наполегливість та збереження внутрішньої рівноваги.

Список використаних джерел:

1. Косарєва О. І. Психолого-педагогічна сутність взаємин батьків та дітей дошкільного віку. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (2). С. 114-123.
2. Максименко С. Д. Психогенетичний потенціал особистості : монографія. Том 2. Київ : "Видавництво Людмила", 2021. 448 с.
3. Alexander Mytnyk, Olena Matvienko, Andrii Guraliuk, Nataliia Mykhalchuk, Ernest Ivashkevych THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTIVE INTERACTION SKILL AS A COMPONENT OF SOCIAL SUCCESS OF JUNIOR PUPIL. *Proceedings of the International Scientific Conference.* Volume II, May 28th-29th, 2021. P. 387-401.